

TOKAT İLİ MERKEZ İLÇEDE PROJELENDİRİLEN İTHAL DAMIZLIKÇI İŞLETMELERİN MEVCUT DURUMLARI ÜZERİNDE BİR ARAŞTIRMA

Yard. Doç. Dr. Adnan ÇİÇEK
Gaziosmanpaşa Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü Tokat
Zir. Müh. Ferhat ÖZBAŞ
Tokat Tarım İl Müdürlüğü

ÖZET

Bu araştırmada Tokat ili merkez ilçede ithal damızlık sığırlarla projelendirilen işletmelerin yapısı ortaya konulmuştur. Bu amaçla söz konusu işletmelere ait projeler incelenmiş ve ilgili işletmelerde projelerde öngörülen hedeflerin uygulama sonuçları araştırılmıştır. Araştırmada kullanılan veriler üreticilerden anket ile derlenmiştir. Anket sonuçlarına göre sözkonusu işletmelerde kapasite kullanımının ve süt veriminin çok düşük olduğu saptanmıştır. Ayrıca üreticilerin, yetiştirme teknikleri ve pazarlamaya ilişkin sorunlarının olduğu belirlenmiştir.

A RESEARCH ON THE STRUCTURE OF FARMS TO ESTABLISHED WITH IMPORTED BREEDING CATTLE IN TOKAT PROVINCE

ABSTRACT

In this study; the structure of farms were investigated to established with imported breeding cattle in Tokat province. In this connection, the project relation to farms were examined, and application results were researched in the farms. The data of research was collected with the survey from producer. According to survey results, using of capascitiy and milk productivity is wery fallen in this farms. In addition, the problems of producer marketing and production technique were determined.

1. GİRİŞ

1.1. Konunun Önemi

Türkiye'de hayvancılık sektörü, hem dengeli beslenme açısından hem de iç tüketimden arta kalan kısmının ihraç edilerek döviz girdisi sağlanması açısından büyük önem taşımaktadır. Türkiye'nin ekolojik şartları gözönüne alındığında her türlü hayvancılık faaliyetine elverişli olduğu görülmektedir. Ancak konuya hayvansal verim açısından bakıldığında özellikle et ve süt verimi oldukça düşüktür. Türkiye'de toplam sığır varlığı çok fazla değişmemekle beraber, 1990 yılı verilerine göre 11.377.000 adet ile dünyada en fazla sığır varlığına sahip ülkelerden birisidir (1). Toplam sığır varlığının fazla olmasına karşın süt verimi ise çok düşüktür. Nitekim 1975 yılında hayvan başına 584 kg. olan süt verimi; 1984 yılında 586 kg'a yükselmiş ve 1988 yılında da 548 kg. a düşmüştür (1), (2). Avrupa Topluğunda hayvan başına ortalama yıllık süt verimi 4000 kg'ın üzerindedir. Hatta bazı ülkelerde 5-6 bin kg'a kadar yükselmektedir (3).

Hayvancılıkta istenilen düzeye ulaşabilmek için hayvan başına alınan verimin artırılması gerekmektedir. Konuya hayvan sayısının çokluğundan ziyade, bir verimlilik olayı olarak yaklaşmak gerekmektedir. Son yıllarda ihtisaslaşmış ve pazara yönelik üretim yapan hayvancılık işletmeleri kurulmakla beraber, meraya dayalı extansif köy hayvancılığı hala yaygın şekilde devam etmektedir.

Türkiye'de daha fazla verim sağlayan sığırların ithali konusundaki çalışmalar cumhuriyetin ilk yıllarından beri devam etmektedir. Bu amaca yönelik olarak ilk defa 1925 yılında Avusturya'dan 2 boğa ve 14 inek ithal edilmiştir (4). Ayrıca bu yıllarda çevre koşullarının iyileştirilmesi yolu ile yerli sığırların verimlerinin yükseltilmesine çalışılmıştır. Daha sonra verim artışı yeterli görülmemekle kültür ırkları ithal edilmiş ve çevirme melezlemesine başlanmıştır. 1991 yılı sonu itibariyle ithal edilen damızlık sığır sayısı 70.000'e ulaşmıştır. Ayrıca gerek gebe düve ithalleri, gerekse yurt içinden elde edilenlerle kültür ırkı sığır varlığı bir milyon başa; yapılan melezlemeler sonucu kültür ırkı x yerli melezleri ise üç milyon başa ulaşmıştır (5).

5. Beş Yıllık Kalkınma Planında Türkiye hayvan varlığı içinde yüksek verimli kültür ırkı sayısının artırılması ve özel ünitelerde süt sığırcılığının geliştirilmesi temel ilke olarak benimsenmiş ve bu ilkeler doğrultusunda yurt dışından belirli programlar çerçevesinde kredili olarak damızlık süt sığırları ithal edilmesi kararlaştırılmıştır (6). Anlaşmalı çiftçi modeli uygulanarak ABD ve Avrupa ülkelerinden ithal edilen damızlık sığırlarla çeşitli kapasitelerde verimli kültür ırkı hayvan sayısının çoğaltılması; süt, et, deri, vb. hayvansal ürünlerin miktar ve kalitesinin artırılması amaçlanmıştır. Aynı amaç doğrultusunda ve tarım işletmelerindeki atıl işgücünün değerlendirilebilmesi ve kapasitelerinin çok altında çalışan süt fabrikalarına hammadde temin edilebilmesi aynı zamanda yerli hayvanların ithal edilen yüksek genetik kapasiteli hayvanlarla melezlenmeleri yolu ile ıslah edilmelerinin sağlanması amacı ile Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı yurt dışından kredili ve ucuz fiyatlarla damızlık sığır ithal etmektedir. 1988 yılına kadar resmi kanallardan yürütülen damızlık sığır ithaline 1988 Mayısından itibaren özel sektöre de izin verilmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın amacı; Tokat ili Merkez ilçesindeki tarım işletmelerinde ithal sığırlarla kurulan damızlıkçı işletmelerin mevcut durumlarının ortaya konulması, üreticilerin üretim ve pazarlama ile ilgili ne tür sorunlarının olduğunu saptanmasıdır.

2. MATERYAL VE YÖNTEM

2.1. Materyal

Araştırmanın esas materyalini, Tokat ili Merkez ilçedeki ithal sığırlarla kurulan damızlıkçı işletmelerden anket tekniği ile sağlanan veriler oluşturmaktadır. Araştırmada kullanılmak üzere bölgedeki ilgili kişi, kurum ve kuruluşlarla görüşmeler yapılmıştır. Konu ile ilgili yapılan araştırmalar ve diğer yayınlardan da yararlanılmıştır.

2.2. Yöntem

Tokat ili Merkez ilçesinde 1992 yılı başı itibariyle 29 köy ve mahallede toplam 53 damızlık süt sığırcılığı işletmesi kurulmuştur. Bu işletmelerin 30 tanesi Tokat Tarım İl Müdürlüğü tarafından, 23 tanesi ise özel şirketler tarafından kurulmuştur. Yapılan ön çalışmalarda bu işletmelerden 12 tanesinin faaliyetine devam etmediği ve 41 tanesinin üretimde bulunduğu saptanmıştır.

Araştırmada gayeli örnekleme yöntemi kullanılmış ve 41 işletmenin 24 tanesi ile anket yapılmıştır. Hazırlanan anket formları işletmecilerle yüz yüze yapılan görüşmelerle doldurulmuştur. Verilerin analizinde basit ortalamalar ve oranlardan faydalanılmıştır.

3. ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1. Tokat İlinde İthal Sığırlarla Kurulan İşletmelerin Yıllara ve Hayvan Sayılarına Göre Dağılımı

Tokat ili genelinde 1992 yılı başı itibariyle 53 tanesi Merkez ilçede olmak üzere toplam 107 adet ithal sığırlarla damızlıkçı işletme kurulmuştur. Bu işletmelere toplam 538 adet hayvan verilmiştir (Çizelge 1).

Çizelge 1'de görüldüğü gibi ithal edilen damızlık sığırların en çoğu 224 adet ile merkez ilçede bulunmaktadır. Bunu 113 adet ile Turhal ve 84 adet ile Pazar ilçeleri izlemektedirler.

3.2. Tokat İli Merkez İlçede İthal Sığırlarla Kurulan İşletmelerin Yıllara Göre Dağılımı

Tokat ilinde 1987 yılından beri toplam 53 adet ithal sığırlarla damızlıkçı işletme kurulmuştur (Çizelge 2). Bu işletmelerin 30 Tanesi Tarım İl Müdürlüğü, 23 tanesi de özel şirketler tarafından projelendirilmiştir.

Çizelge 2'de görüldüğü gibi bu işletmelerin 10 tanesi 1987 yılında, 10 tanesi 1988 yılında, 7 tanesi 1989 yılında, 3 tanesi 1990 yılında ve 23 tanesi de 1991 yılında kurulmuştur.

Tokat İli Merkez İlçede Projelendirilen İthal Damızlıkçı İşletmelerin Mevcut Durumları Üzerinde Bir Araştırma

Çizelge 1: Tokat İlinde Getirilen İthal Sığırların Yıllara ve İlçelere Göre Dağılımı (Adet)

İLÇELER	YILLAR					TOPLAM
	1987	1988	1989	1990	1991	
Almus	3	17	-	-	-	20
Artova	6	9	-	-	6	21
Erbaa	3	-	-	-	-	3
Niksar	7	-	-	-	3	10
Reşadiye	6	15	-	-	-	21
Turhal	15	45	-	-	53	113
Zile	6	6	-	-	-	12
Pazar	3	12	-	5	64	84
Yeşilyurt	6	9	9	6	-	30
Merkez	45	52	34	12	81	224
TOPLAM	100	165	43	23	207	538

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, Proje İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları, 1992, TOKAT

Ayrıca 1991 yılına kadar kurulan işletmelerin hepsi devlet tarafından, 1991 yılındaki işletmelerin tamamı ise özel şirket tarafından getirilen ithal sığırlarla kurulmuştur. Bunda, özel şirketlere verilen damızlık sığır ithali izninin etkisi sözkonusudur.

Çizelge 3 incelendiğinde 1987 ve 1988 yıllarında Holstein (S. Alaca) 1989 ve 1990 yıl-

Çizelge 2: Tokat İli Merkez İlçede İthal Sığırlarla Kurulan İşletmelerin Yıllara Göre Dağılımı (Adet)

Yıllar	Tarım İl Müdürlüğü Tarafından Kurulan	Özel Şirket Tarafından Kurulan	TOPLAM
1987	10	-	10
1988	10	-	10
1989	7	-	7
1990	3	-	3
1991	-	23	23
TOPLAM	30	23	53

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, Proje İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları, 1992 TOKAT.

Çizelge 3: Tokat Merkez İlçeleri Yıllar İtibariyle Irklara Göre İthal Sığırların Dağılımı

IRKI	YILLAR					TOPLAM
	1987	1988	1989	1990	1991	
Holstein	45	52	-	-	-	97
Brown-Swiss	-	-	34	12	32	78
Simmental	-	-	-	-	49	49
TOPLAM	45	52	34	12	81	224

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, Proje İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları, 1992 TOKAT.

larında Brown-Swiss (Esmer), 1991 yılında ise Simmental ve Brown-Swiss (Esmer) ırklarından damızlık ithal sığırlar getirilmiştir.

3.3. İncelenen İşletmelerin Mevcut Durumları

Tokat ilinde 1992 yılı başına kadar kurulan 53 işletmenin 12 tanesinin kapatıldığı ve 41 tanesinin üretimde bulunduğu belirtilmiştir. Yani toplam işletmelerin % 22.6'sı üretime devam etmemektedir. 1987 yılında kurulanların % 50'si, 1989'da kurulanların % 42.9'u üretime devam etmemektedir.

İncelenen işletmelerin % 20.8'inin ithal sığırlı almadan önce kültür ırkı yetiştirdikleri, % 29.2'sinin yerli ırklar besledikleri, % 50.0'sinin ise kültür ırkı melez ve yerli ırkı karışık olarak yetiştirdikleri belirlenmiştir. Şu anda ise bu işletmelerin % 41.7'sinde sadece ithal sığırlar olduğu, % 58.3'ünde ise ithal sığırların yanı sıra yerli ve melez ırklarında olduğu saptanmıştır.

İşletmelerdeki verilen ithal sığırlar ile şu anki mevcut hayvan sayıları Çizelge 4'de görülmektedir. Söz konusu işletmelerde toplam kapasitenin sadece % 57.6'sinin yer aldığı belirlenmiştir. Kuruluş yılındaki kapasitenin % 42.4 oranında azaldığı saptanmıştır. Ayrıca ilk

Çizelge 4: İşletmelerde Kuruluş Yılındaki Hayvan Sayıları ile Mevcut Hayvan Sayılarının Karşılaştırılması

Yıllar	Kuruluş Yılı Kapasitesi (Adet)	Şu Anki Mevcut Kapasite (Adet)	Değişim (%)
1987	45	13	-71.1
1988	52	14	-73.1
1989	34	10	-70.6
1990	12	11	-8.3
1991	81	81	0.0
TOPLAM	224	129	-42.4

Kaynak: Tarım İl Müdürlüğü, Proje İstatistik Şube Müdürlüğü Kayıtları, 1992 TOKAT

Tokat İli Merkez İlçede Projelendirilen İthal Damızlık İşletmelerin Mevcut Durumları Üzerinde Bir Araştırma

yıllarda kurulan işletmelerde verilen hayvan sayısının sadece % 30'unun şu anda yer aldığı görülmektedir (Çizelge 4).

3.4. İncelenen İşletmelerin Üretim ve Pazarlama Sorunları

Araştırma sonuçlarına göre üreticilerin özel bir bakım-besleme programı uyguladıkları ortaya çıkmıştır. Üreticiler ahırlarındaki diğer hayvanları hangi yemlerle besliyorlarsa ithal sığırlara da aynı bakımı uyguladıklarını ifade etmişlerdir. Üreticilerin genellikle saman, şeker pancarı posası, kepek ve kesif yem kullandıkları belirlenmiştir.

İncelenen işletmelerin % 45.8'inde yem bitkilerinin hiç ekilmediği, %54.2'sinde ise yonca ağırlıklı olmak üzere; fiğ, yulaf ve korunga yetiştirildiği ve en fazla yem bitkisine sahip olan işletmenin ekim alanının 30 da. olduğu tesbit edilmiştir. Arıca, hiçbir işletmenin mısır ekmediği ve silaj yapmadığı sonucuna varılmıştır.

İnek başına günlük süt veriminin oldukça düşük olduğu saptanmıştır. İncelenen işletmelerin % 20.8'i inek başına günde ortalama 10 kg. dan az süt alırken, % 41.7'si 10-15 kg % 8.3' de 15-20 kg arasında süt almaktadır (Çizelge 5). İşletmelerin % 29.2'sinde ise gebe dveler bulunduğundan henüz süt verimi bilinmemektedir.

Söz konusu işletmelere verilen ithal sığırların yıllık ortalama süt verimleri oldukça yüksektir. İlgili Bakanlığın yurt dışından ithal edilmekte olan damızlık sığırlarla ilgili dökümanlarına göre Holstein'de yıllık 4500-5500 kg., Brown-Swiss'de yıllık 4000-5000 kg., Simmental'da ise 5500 kg'dan fazladır. Laktasyon süresi dikkate alındığında günlük ortalama süt verimlerinin incelenen işletmelerde düşük olduğu görülmektedir.

Tokat ilinde sütü tekniğine uygun olarak işleyen bir fabrikanın olmaması, elde edilen sütlerin pazarlama sorununu gündeme getirmektedir. Aile tüketiminde arta kalan kısmı işletmelerin % 25.0'i süt olarak, % 58.3' peynir, yoğurt, ckelik ve tereyağ gibi süt mamlleri olarak pazarladıklarını belirtmişlerdir. İşletmelerin % 16.7'si de elde ettikleri sütün tamamını aile tüketiminde kullandıklarını ifade etmişlerdir.

Yapılan araştırmada, ithal sığırların aşım işlemlerinde; üreticilerin % 12.5'i komşu işlet-

Çizelge 5: İncelenen İşletmelerde İnek Başına Günlük Ortalama Süt Verimi

Günlük ortalama Süt Verimi (kg/baş)	İşletme Sayısı	%
10 kg'dan az	5	20.8
10-15 kg arasında	10	41.7
15-20 kg arasında	2	8.3
Yeni alınanlar (Gebe)	7	29.2
TOPLAM	24	100.0

melerin boğalarından, % 20.8'i kendi boğalarından, % 8.3'ü köy boğasından, % 50.1'i ise suni tohumlamalardan faydalandıklarını ifade etmişlerdir. Kalan % 8.3'ü ise ciddi derecede boğa sorunu olduğunu belirtmişlerdir.

İncelenen işletmelerde üreticilerin hem üretimle ve hem de pazarlama ile ilgili birçok sorunlarının olduğu belirlenmiştir.

Yetiştiricilerin, hayvanların hastalık ve bakımları, ayrıca beslenmeleri ile ilgili teknik bilgi düzeylerinin düşük olduğu belirlenmiştir.

Üreticilerin, ürünlerini pazarlama, aşım kredi, girdi temini gibi bir takım sorunları vardır. Uygulamanın başladığı yıllardaki üreticilerin bu sorunları aşamaya hayvanlarını sattıkları sptanmıştır. Yapılan araştırmada, uygulamanın ilk yıllarında daha fazla olmak üzere, ortalama olarak ithal edilen hayvan sayısının % 42.4 oranında azaldığı belirlenmiştir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

1987 yılından itibaren başlatılan bu proje ile Tokat Merkez ilçede ithal damızlık sığırlarla 53 işletme kurulmuş, 1992 Şubat ayı itibarıyla bunlardan 12'sinin tasfiye edildiği gözlemlenmiştir. 8 yıllık bir borçlandırılma olmasına rağmen projenin 5. yılında 12 işletmenin kapatılmış olması gerçekten düşündürüçüdür.

Bu çalışmadan elde edilen bilgiler, konu ile ilgili daha detaylı araştırmaların yapılması gerektiğini ortaya koymuştur. Özellikle üreticilerin bakım ve besleme programlarının araştırılması ve hayvanlarını uzun dönemde niçin sattıklarının araştırılması gerekmektedir. Ayrıca sığır ithali yapan kamu ve özel kuruluşların, ithalatın dışında üretim ve pazarlama sorunlarına da eğilmeleri gerekmektedir. İthal sığırlarla kurulan damızlıkçı işletmelerden beklenen üretimin gerçekleşebilmesi için olayın ilgili kuruluşlar tarafından takip edilmesi ve kaynak israfının önlenmesi gerekmektedir.

LİTERATÜR

1. DİE, Türkiye İstatistik Yıllığı, 1991.
2. DİE, Tarımsal Yapı ve Üretim, Çeşitli Yıllar.
3. FAO, Production Yearbook, 1990.
4. BİLİR, İ., Kültür İrk, İnek İthalinin Hayvancılığımıza Katkısı, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi (Tok), Sayı 20 Ekim-1987, ANKARA
5. İLASLAN, M., Kültür İrki inek ithalinin Hayvancılığımıza Katkısı, Tarım Orman ve Köy İşleri Bakanlığı Dergisi (Tok), Sayı 34 Aralık - 1988 ANKARA
6. DPT, V. Beş Yıllık Kalkınma Planı, 1984.